

רוסיה חותרת לשיתוף פעולה מוגבר עם איראן

ירון גמבורג וארקדי מיל-מן | 11 בנובמבר, 2024 | גיליון 1913

מגעים תכופים שנערכו בשבועות האחרונים בין בכירים רוסיים לאיראניים מצביעים על הידוק הקשרים האסטרטגיים בין המדינות. מבחינת רוסיה, המלחמה באוקראינה והעימותים הצבאיים שישראל מעורבת בהם מהווים מערכת של כלים שלובים במישורים הצבאי, הכלכלי והדיפלומטי. וכך, תלותה של רוסיה, הנתונה במלחמה מתמשכת באוקראינה, באספקת הנשק האיראני מסבירה את הקשב שלה לצרכיה הצבאיים והאסטרטגיים של איראן, ובה בעת, היקף הסיוע הרוסי לאיראן תלוי ישירות במידת המעורבות האמריקאית במלחמתה של ישראל נגד איראן ושלוחיה.

בשבועות האחרונים תכפו המגעים הרשמיים בין בכירים רוסיים ואיראניים. מזכיר המועצה לביטחון לאומי של רוסיה ושר ההגנה לשעבר, סרגיי שויגו, הגיע לטהרן ב-18 בספטמבר ונפגש עם מקבילו האיראני ועם הנשיא מסעוד פזשכיאן – זאת בפעם השנייה תוך חודשיים. ב-30 בספטמבר, ראש ממשלת רוסיה, מיכאיל מישוסטין, פקד את הבירה האיראנית ונפגש עם שורת בכירים, בכללם הנשיא מסעוד פזשכיאן. נשיא רוסיה, ולדימיר פוטין, תוכנן להיפגש עם נשיא איראן בסוף אוקטובר, במהלך כינוס ארגון BRICS שנערך בקאזאן שברוסיה (איראן הצטרפה לארגון בתחילת 2024), אך אצה לו הדרך והמפגש הרשמי הראשון בין השניים הוקדם ל-11 באוקטובר, בפורום הבינלאומי לזכרו של משורר מקומי בטורקמניסטן. ב-23 באוקטובר, במסגרת פסגת BRICS, פוטין פגש בפזשכיאן בשנית.

מגעים אלו משקפים את רצונה של רוסיה להאיץ את ההתקרבות עם איראן, בדגש על שיתוף פעולה צבאי ואסטרטגי, כאשר אינטרסים משותפים בעת הנוכחית מקהים משקעי העבר בין המדינות. ברקע, נמצא חשש רוסי מפני רצונו של פזשכיאן להגיע להסכם גרעין חדש עם המערב ולהבטיח את הסרת הסנקציות שהוטלו על איראן. רוסיה שואפת למסגר את שדרוג היחסים בין המדינות באמצעות הסכם חדש על "השותפות האסטרטגית המקיפה", שכל הנראה עומד להיחתם בקרוב, לאחר שנתיים של דיונים. אחד הסימנים המעידים על התפתחות זו הוא הצו הנשיאותי שפרסם פוטין ב-18 לספטמבר, שבו הנחה את משרד החוץ הרוסי לקדם את חתימת ההסכם בדרג הגבוה ביותר. מדובר בהסכם, שרוב פרטיו טרם נודעו לציבור, אך סגן שר החוץ הרוסי, אנדריי רודנקו, כבר כינה אותו "הסכם היסטורי". במהלך המפגש שנערך ב-23 באוקטובר, פוטין ופזשכיאן חזרו על נכונותם לקדם את חתימת ההסכם בהקדם. ניתן להעריך כי קיים דמיון בין הסכם רוסי-איראני להסכם "השותפות האסטרטגית

המקיפה" שבין רוסיה לצפון קוריאה, שנחתם ביוני 2024, שלפיו התחייבו שתי המדינות להעניק סיוע צבאי האחת לשנייה במקרה תוקפנות נגדן.

גם בלי קשר להסכם המתגבש, ההיקף של השותפות האסטרטגית בין רוסיה לאיראן כיום הינו חסר תקדים בכל קנה מידה, וצריך לגרום דאגה עמוקה הן בבירות המערב והן בירושלים. שדרוג הקשרים הביטחוניים בין שתי המדינות, כולל הרחבתו לתחומים חדשים, הפיכתה של איראן לספקית נשק חשובה של רוסיה, וקידום הפרויקט האסטרטגי "מסדרון תחבורתי צפון-דרום" – כל אלה מצביעים על [השינוי במאזן היחסים בין המדינות, מא-סימטריים \(כאשר רוסיה במעמד שותף בכיר\) לשוויוניים וסימטריים יותר](#).

מבחינת רוסיה, הסיבה המרכזית לשדרוגו של שיתוף הפעולה הצבאי עם איראן היא הקשיים שבהם נתקל צבא רוסיה בחזית האוקראינית. בחוד החנית של הסיוע האיראני הייתה אספקת מספר רב של כטב"מים לצבא רוסיה, שמוערך במעל 8000 יחידות. האיראנים גם סייעו בהקמת מפעל עצמאי לייצור כטב"מים בעיר אלאבוגה שברוסיה. כן דווח בתקשורת, כי לאחרונה, עקב מחסור בעובדים מקומיים, רוסיה מגייסת עובדות מעמדות אפריקה, שמועסקות בתנאי עבדות במפעל זה.

בספטמבר השנה דווח על אודות התפתחות מדאיגה נוספת - העברת מאות טק"ק בליסטיים קצרי טווח מאיראן לרוסיה. מזכיר המדינה האמריקאי, אנטוני בלינקן, האשים את איראן בהעברת הטילים לרוסיה, וארבע מדינות - ארצות הברית, גרמניה, בריטניה וצרפת - הודיעו על אודות הטלת סנקציות חדשות נגד איראן, כולל נגד חברת התעופה הלאומית "איראן אייר", שהופקדה על העברת הטילים לרוסיה. מעבר לכך, איראן סיפקה לרוסיה כמויות גדולות של תחמושת וחימושים, כולל פגזי ארטילריה, טילי נ"ט, כלי יריה, מרגמות וגם פצצות דאיה.

תלותה הגוברת של רוסיה בסיוע האיראני נובעת בנוסף מהצורך להזיל את עלויות המלחמה באוקראינה באמצעות שימוש במערכות פשוטות יותר, בדגש על הכטב"מים האיראניים. כמו כן, אספקת טק"ק קצרי טווח איראניים ממלאת את המחסור בסוג חימוש זה ברוסיה. במרוץ של רוסיה אחר המשאבים (החומריים והאנושיים) להנעת מכונת המלחמה עם אוקראינה, איראן משחקת תפקיד הולך וגובר ומכאן נכונותה של מוסקבה להטות אוזן קשבת לבקשות בעלת בריתה האיראנית.

מבחינת הסיוע הרוסי לאיראן, מדובר בשורה של צעדים או פעולות הנמצאים בשלבי ביצוע שונים. איראן חפצה בנשק רוסי מתקדם, בדגש על מערכות הגנה אווירית ומטוסי קרב. מזה חמש שנים, איראן מנסה להשיג הסכמה רוסית לאספקת מערכת מתקדמת S-400. לפני כחודשיים דווח, הגם שהמידע טרם אומת, [על אודות תחילתה של אספקת רכיבים של מערכות הגנה אווירית רוסיות מתקדמות](#). סוגיית אספקתם של מטוסי קרב SU-35 לוטה בערפל, אבל הכשרת הטייסים האיראניים מתקדמת, הן ברוסיה והן באיראן, באמצעות מטוסי אימון YAK-130 שסופקו לטהרן בשנה שעברה. בעוד שבשני התחומים - מערכות נגד טילים ומטוסי קרב - איראן עדיין ממתינה למימוש הבטחות רוסיות, סיוע רוסי כבר מורגש בקידום היכולות

האיראניות בתחום הלוחמה האלקטרונית, בטכנולוגיות של טילים בליסטיים ובשת"פ בתחום החלל.

לגבי שיתוף הפעולה בתחום הגרעין, נמשכים המגעים התכופים בין סוכנויות הגרעין הרשמיות של שתי המדינות. [צירוף המדענים האיראניים לפרויקטים של מכון קורצ'אטוב לאנרגיה אטומית](#) מעלה את רמת החשד אשר לסיוע הרוסי בתחום זה. מחד גיסא, בקרב מומחים לרוסיה רווחת דעה כי השלטון הרוסי אינו מעוניין באיראן בעלת נשק גרעיני ועל-כן הוא לא יסייע לה בקידום תוכנית הגרעין שלה. מאידך גיסא, התנהלות רוסיה בעת הנוכחית מרמזת על נכונותה לשתף פעולה עם איראן בנושא ואף לסייע לה בהגברת יכולת הסף הגרעינית (nuclear threshold status) ובתמיכה דיפלומטית בהכרה במעמדה של איראן ככזו, כולל בדיוני סבא"א. בראיית הקרמלין, מדיניות זו עשויה לחזק את השפעת רוסיה בנושא תוכנית הגרעין האיראנית, ובו בזמן תאפשר להגביר ולנצל את העמימות סביב התוכנית כאמצעי (נוסף) של לחץ על המערב – בהתאם לאסטרטגיה של הנשיא פוטין.

הסיוע הרוסי מתבטא גם בתמיכה בשלוחיה של איראן באזור - חיזבאללה והחות'ים. מאז 2022, רוסיה ערכה חילופי מודיעין קבועים עם חיזבאללה וסיפקה לארגון טילים נגד ספינות. אחרי אירועי ה-7 באוקטובר ופרוץ המלחמה בין ישראל לחמאס, שיתוף הפעולה עלה מדרגה. בתקשורת אמריקאית דווח בנובמבר 2023 כי קבוצת ואגנר, שפעלה בשליחות הקרמלין בסוריה, הייתה אמורה לספק מערכות הגנה אווירית לחיזבאללה, אך לא ידוע האם הכוונה מומשה. לפי התקשורת האיראנית, בסיס חיל האוויר בהר מרון הותקף באמצעות טיל נ"ט מתוצרת רוסיה, שככל הנראה סופק לחיזבאללה על ידי איראן וסוריה. כמו כן, על רקע תקיפות חיל האוויר בסוריה, [הבסיס בחמימים הפך מוקד העברת נשק איראני לסוריה ולבנון](#). מאז תחילת מבצע "חצי הצפון", ב-19 בספטמבר 2024, צה"ל גילה כמויות גדולות של נשק רוסי מודרני במנהרות חיזבאללה. [החות'ים מצידם נעזרים ביועצים צבאיים של GRU](#) (המודיעין הצבאי הרוסי), ורוסיה מעוניינת לספק להם טילים נגד ספינות. בתחילת אוקטובר נפוצו ידיעות על אודות עסקה להעברת הטילים בתיווכו של ויקטור בוט, אזרח רוסי ששוחרר מכלא אמריקאי בעסקת חליפין בין ארצות הברית לרוסיה. לפי פרסום בוול סטריט ג'ורנל ב-24 באוקטובר, רוסיה סיפקה תמונות לוויין למורדים החות'ים באמצעות חברי משמרות המהפכה האיראניים המוצבים בתימן. מידע זה שימש את החות'ים להתקפות טילים וכטב"מים נגד ספינות של מדינות המערב בים האדום.

בתקופת ההמתנה לתגובה הישראלית לתקיפה הטיילים האיראנית נגד ישראל ב-1 באוקטובר, סגן שר החוץ הרוסי סרגיי ריאבנקוב שלח ב-17 באוקטובר אזהרה חמורה לישראל, לבל תשקול, אף לא באופן היפותטי, תקיפת אתרים גרעיניים באיראן. במקביל, ב-18 באוקטובר, הנשיא פוטין ביטא נכונות לתווך בין איראן לישראל כדי "למצוא פשרות... ולעצור, בשלב כלשהו, את חילופי המהלומות הבלתי-פוסקות". התבטאויות אלה שיקפו את הרצון של רוסיה להגן על בעלת בריתה מפני מתקפות של ישראל, כשברקע תאום בין ממשלת ישראל לממשל

האמריקאי. הפגיעה באיראן ובשלוחיה נסבלת מבחינת רוסיה, כל עוד היא מוגבלת ולא תגרום למלחמה אזורית ולערעור משטר האייתולות. [לפי תגובת משרד החוץ הרוסי על התקיפה הישראלית באיראן בליל ה-26 באוקטובר](#), "רוסיה קוראת לכל הצדדים לנקוט איפוק ולמנוע התפתחות האירועים לפי התסריט הקטסטרופלי".

שנתיים ושמונה חודשים מאז פלישת רוסיה לאוקראינה וכשנה מאז החלה מלחמת "חרבות ברזל", שתי המלחמות מהוות מבחינת רוסיה מערכת של כלים שלובים במישור הצבאי, הכלכלי, והדיפלומטי:

המלחמה באוקראינה חידדה את העימות בין רוסיה למערב והניעה התקרבות מצידה למדינות שחולקות עימה עוינות עמוקה למערב, בפרט איראן וצפון קוריאה. גם שתי המגמות - התרחקותה של רוסיה מישראל והתקרבותה לאיראן - גברו כתוצאה ממלחמה באוקראינה והצרכים הדחופים של צבא רוסיה לשם ניהולה.

יתר על כן, ההתלקחות במזרח התיכון, שבמסגרתה ישראל, בת בריתה של ארצות הברית, הולכת ומסתבכת במלחמת התשה ממושכת, תואמת את האינטרס הרוסי בהסטת משאבים אמריקאיים ואירופיים מהזירה האוקראינית. לכן, כל עוד לא חלה התרחשות ושתשנה מצב זה, רוסיה צפויה להמשיך לסייע לאיראן ולשלוחיה ולהסתייע בה. עוצמת הסיוע והיקפו תלויים ישירות במידת המעורבות האמריקאית במלחמה בין ישראל לבין איראן ושלוחיה - ככל שתגבר המעורבות האמריקאית, כך תגבר המעורבות הרוסית.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט